

O FAKTUÁLNÍM ZDŮVODNĚNÍ HODNOT

Radim
Bělohrad
Katedra
filozofie FF MU

ÚVOD

- Poslední dvě dekády zaznamenaly rozmach vědeckých teorií vysvětlujících morálku
- 2 typy teorií
 - Vysvětlení geneze morálního jednání a vlivů na morální usuzování.
 - Zdůvodnění konkrétních norem
- Teorie prvního typu nekontroverzní
- Teorie druhého typu naráží na Humeovu tezi

HUMEOVA TEZE

- „For as this ought, or ought not, expresses some new relation or affirmation, 'tis necessary that **it should be observed and explained**; and at the same time that a reason should be given, for what seems altogether inconceivable, **how this new relation can be a deduction from others, which are entirely different from it.**“

HUMEOVA TEZE

- Obvyklá (dez)interpretace: **Není možné** logicky odvodit výroky o tom, co má být (preskripce), pouze z výroků o tom, co je (deskripce).
 - Argumentační schéma:

D1

.

.

.

Dn

P

HUMEOVA TEZE

■ Příklad

P1 Bodnutí nožem způsobí člověku bolest

Z Neměli bychom lidi bodat nožem

Argument je logicky neplatný, chybí premisa.

HUMEOVA TEZE

■ Příklad

P1 Bodnutí nožem způsobí člověku bolest

P2 Neměli bychom lidem způsobovat bolest

Z Neměli bychom lidi bodat nožem

Argument je platný, P2 však není deskripce.

HUMEOVA TEZE

- Odvození preskripcí z deskripcí má tedy obvykle tuto podobu:

deskriptivní premisa (fakt)

+

preskriptivní premisa (hodnota)

preskriptivní závěr (norma jednání)

ROLE VĚDY PŘI ZDŮVODNĚNÍ NOREM

- Předchozí schéma ukazuje roli vědy v etické argumentaci.
 - Deskriptivní premisa – výsledek vědeckého zkoumání
 - Preskriptivní premisa – výsledek reflexe hodnot
- Ke zdůvodnění preskriptivního závěru je nutné vědecké poznání i etická reflexe. Ani jedno není o sobě postačující.
- Tvrzení, že věda je nutná k formulaci etických norem, nelze rozumně zpochybnit.

KLÍČOVÁ OTÁZKA

- Je věda sama o sobě postačující ke zdůvodnění etických norem?
- Co je věda?
 - Metoda zkoumání světa, která pracuje s pozorováním, formulací hypotéz a predikcí a jejich empirickým experimentálním ověřováním.
 - V příkrém rozporu s náboženstvím, ale také filozofií a etikou (apriorní zkoumání).

ARGUMENTY S. HARRISE

z jeho práce
Moral
Landscape:
How Science
Can Determine
Human Values

HARRISOVY TEZE

- Humeova teze je verbální trik
- Věda může zdůvodňovat normy (preskripce)
- Vědou se myslí experimentální věda
- **Neexistuje rozdíl mezi fakty a hodnotami**
- Je na čase, aby věda konečně vyřešila normativní otázky

HARRISOVY TEZE

deskriptivní premisa (fakt)

+

preskriptivní premisa (hodnota)

preskriptivní závěr (norma jednání)

FAKT!

HARRISŮV FILOZOFICKÝ ARGUMENT

P1 Jedinou hodnotou je blahobyť vědomých bytostí.

- Otázka „Je blahobyť skutečně dobrý?“ není otevřenou otázkou.
 - Ztotožněním hodnoty a blahobytu nepácháme naturalistický omyl

P2 Blahobyť je objektivní, empiricky popsateľný fakt.

P3 Věda dokáže popsat objektivní, empirická fakta.

Z1 Věda dokáže popsat faktory konstituující blahobyť.

Z2 Věda dokáže popsat, co má hodnotu.

ZDŮVODNĚNÍ PREMISY 1

- Vědomí je jedinou doménou hodnoty.
- Pokud objekt nevyvolává potěšení, radost či utrpení a strach vědomých bytostí, nemůže mít žádnou hodnotu.
- Proto je jedinou pozitivní hodnotou blahobyt vědomých bytostí (a negativní hodnotou jejich utrpení).

ZDŮVODNĚNÍ PREMISY 2

- Blahobyť vědomých bytostí závisí výhradně na stavu lidského mozku a událostech ve světě
 - Rozdíl mezi nejhorším a nejlepším možným životem spočívá v událostech a jejich vlivu na mentální stavy dané bytosti.
- Události ve světě i mentální/mozkové stavy je možné popsat vědecky.
- Blahobyť je jako zdraví – empirický fakt.

HODNOCENÍ

- Z pohledu normativní etiky představuje Harrisův „průlomový“ pohled pouze příklon k jedné normativní koncepci hodnoty: **hédonistickému utilitarismu**.
- Existují alternativní teorie hodnoty (preferenční, objektivní, ekocentrická atd.) i alternativní normativní teorie (důraz na distributivní spravedlnost, deontologické koncepce atd.)
- Pokud přijmeme hédonistický utilitarismus, věda může determinovat hodnoty. Jaký vědecký experiment může ale zdůvodnit hédonistický utilitarismus?

HODNOCENÍ

- Příklad – distributivní spravedlnost
- Hodnota = blahobyt vědomých bytostí
 - Jsou zahrnuta také zvířata?
 - Jakým vědeckým experimentem lze přesvědčit ty, kteří zvířecímu utrpení přiřkládají menší hodnotu?
 - Jsou zahrnuty budoucí generace?
 - Jak empiricky rozhodnout, zda má blahobyt budoucích lidí stejnou hodnotu jako ten náš?
- Příklonem k jedné normativní koncepci Harris ignoruje celou řadu alternativ. Volba mezi těmito alternativami nespočívá na vědeckém experimentu.

HARRISŮV NEUROVĚDECKÝ ARGUMENT

- Vychází z mapování aktivity mozku při formování přesvědčení
- Aktivita MPFC
- MPFC je aktivována podobným způsobem nezávisle na tom, zda jde o přesvědčení o faktech, nebo přesvědčení o hodnotách
- Z hlediska mozku je přesvědčení, že slunce je hvězda, velmi podobné, jako přesvědčení, že krutost je nemorální.
- Závěr: Jak si může někdo myslet, že vědecké a morální soudy nemají nic společného?

HODNOCENÍ

1. Víme příliš málo

- „aktivována podobným způsobem“ je vágní
- Harris zároveň tvrdí:
 - Přesvědčení nejsou uložena jako propozice s diskrétní strukturou
 - Přesvědčení vyžaduje aktivaci množství jiných přesvědčení a proces testování hypotéz
 - Přijetí přesvědčení vyžaduje aktivaci sémantické, epizodické paměti, induktivního usuzování
 - V mozku není jeden region specializovaný na přesvědčení – mozek je charakteristický obrovskou interkonektivitou
- Ve světle těchto informací je tvrzení o totožnosti faktů a hodnot příliš unáhlené.

HODNOCENÍ

- P. Churchlandová (Touching a Nerve)

„Někdy se zdá, že neurovědy o mně ví víc než já sama. Na druhou stranu, takové zobrazování mozku nic nevysvětluje. Pouze ukazuje korelace mezi mentálními stavy – jako například pocitem či myšlenkou – a oblastmi mozku s mírně zvýšenou aktivitou. Tyto korelace ani neprokazují, že existují například anatomicky specializované moduly pro přemýšlení o penězích, podobně jako má třeba automobil specializovaný modul k měření paliva.“

HODNOCENÍ

- Skrytý předpoklad:
 - Pokud přítomnost určitých reprezentací koreluje se zvýšenou aktivitou týchž oblastí mozku, pak jsou tyto reprezentace totožné.
- Příliš silná teze
 - Harris tvrdí, že všechna přesvědčení koreluji se zvýšenou aktivitou týchž oblastí mozku
 - Máme z toho odvodit, že všechna přesvědčení jsou totožná?
 - Srov. „Venku prší“ a „Mám hlad“

HODNOCENÍ

- Přesvědčení a hodnoty vykazují odlišné charakteristiky (direction of fit)
 - Přesvědčení upravujeme podle stavů světa
 - Stavů světa upravujeme podle hodnot.
- Jde o různý vztah těchto reprezentací k motivaci
 - Musí být nějak kódován v mozku
 - Pokud není nijak kódován, proč je vůbec vysvětlení na úrovni mozku relevantní?

HODNOCENÍ

- Harrisův filozofický argument stojí na preferenci určité normativní teorie a ignoruje jiné. Zdůvodnění této preference nemůže mít empiricko-experimentální povahu.
- Harrisův neurovědecký argument je příliš unáhlený. Zvýšená aktivita mozku nepodléhá jednoznačné interpretaci. Zobrazovací metody jsou příliš povrchní, než aby vedly k jednoznačným závěrům. Identifikace faktů a hodnot na základě identifikace aktivních mozkových oblastí je pochybná strategie.

ARGUMENT P. CHURCHLANDOVÉ

z knihy *Možek
a důvěra*

TEZE CHURCHLANDOVÉ

- Hume byl naturalista
 - Sám se domníval, že hodnoty lze odvodit z faktů o lidské přirozenosti.
 - Odmítal zkratkovitá vyvození
 - Je přirozené nenávidět postižené osoby, takže je správné je nenávidět.
- Je omyl vyžadovat **deduktivní** odvození.

TEZE CHURCHLANDOVÉ

- Odvodit znamená:
 - zjistit relevantní důvody,
 - pochopit je,
 - zvážit je
 - jednat na základě těch nejlepších.
- Jde o řešení úloh s omezeními
- Provádíme běžně ve fyzikálním i sociálním světě:

TEZE CHURCHLANDOVÉ

■ Příklady:

- Bolí mě zub. – Měla bych jít k zubaři.
- Začal mi hořet sporák? – Měla bych ho uhasit.
- Je na lesní stezce medvěd? – Měla bych vycouvat.

HODNOCENÍ

- Otázka deduktivního vyvození je zástupný problém.
- V banálních případech skutečně nejednáme na základě **formulace** deduktivních argumentů.
 - Jednáme na základě osvojených norem odrážejících nekontroverzní ego-centrické hodnoty:
 - Nechci dostat zánět kosti a trpět
 - Nechci přijít o dům
 - Nechci zemřít ve spárech medvěda.

HODNOCENÍ

- **Opravdový problém: zdůvodnění norem v kontroverzních případech:**
 - **Jsem těhotná a nechci dítě -- Měla bych jít na potrat.**
 - Norma: život plodu lze ukončit z libovůle
 - **Chci jíst křehké telecí – měl bych znemožnit telatům pohyb.**
 - Norma: Appetit člověka má přednost před blahobytem zvířecích mláďat.

KLÍČOVÁ OTÁZKA

- Jaký empirický experiment nám odhalí, zda tyto kontroverzní premisy jsou pravdivé, či nikoli?
- Je-li věda konstruována jako empiricko-experimentální metoda poznání, sama normy zdůvodnit nedokáže.
- Churchlandová neposkytuje jediný příklad přijatelného empirického zdůvodnění kontroverzních norem.

CHURCHLANDOVÁ X HARRIS

- Churchlandová nevěří v jednoduchá řešení složitých společenských otázek pomocí (neuro)vědeckého poznání.
- Uznává roli kritické reflexe všech relevantních faktů (včetně preferencí a hodnot) při vyvozování norem.
- Nezastává úzké pojetí vědy. Neignoruje moudrost apriorních filozofických poznatků.
- Harris jimi explicitně pohrdá.

ZÁVĚR

- Empiricko-experimentální poznatky jsou nutné, nikoli však postačující pro normativní závěry.
- Churchlandová v posledku inklinuje k této tezi.
- Harris ji odmítá, jeho argumenty jsou však nedostatečné.

DĚKUJI ZA POZORNOST.